

інформаційного характеру, зокрема: а) фінансовим установам забороняється поширювати у будь-якій формі рекламу та іншу інформацію, що містить неправдиві відомості про їх діяльність на РФП; б) фінансові установи повинні дотримуватися вимог розкриття інформації, що містяться у ст. 12¹ Закону про фінпослуги, зокрема щодо розкриття фінансової та консолідованої звітності, звіту про корпоративне управління тощо; в) фінансові установи зобов'язані під час розкриття інформації дотримуватися вимог законодавства про мови, а також приписів Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI, [314] як власники персональних даних.

Нерівне становище на РФП його учасників, перш за все, реципієнтів та фінансових установ, стало підставою для введення додаткових гарантій прав споживачів фінансових послуг шляхом визнання права доступу до інформації щодо діяльності фінансової установи, перелік якої міститься у ст. 12 Закону про фінпослуги.

1.4. Світовий досвід та оцінка ефективності застосування країнами ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення

Відмивання коштів (ВК), фінансування тероризму (ФТ) та фінансування розповсюдження зброї масового знищення (РЗ) є значними загрозами глобальній безпеці та цілісності фінансової системи, на захист від яких спрямовані міжнародні стандарти FATF (Рекомендації FATF).

Відповідно до висновків Третього раунду взаємної оцінки своїх членів FATF переглянула і оновила Рекомендації FATF. Перегляд рекомендацій націлений на досягнення балансу: з одного боку, вимоги особливо посилені в тих областях, які є джерелом підвищеного ризику, або де може бути поліпшена практична реалізація. Вони розширені з урахуванням нових загроз, таких як фінансування зброї масового знищення, і уточнені відносно прозорості й жорсткості

заходів протидії корупції. З іншого боку, вони стали більш цілеспрямованими. Ризик-орієнтований підхід дозволяє фінансовим установам і іншим секторам використовувати свої ресурси більш ефективно, фокусуючись на зонах підвищеного ризику, у той час як у областях зниженого ризику можлива більша гнучкість застосування спрощених заходів. Оскільки Україна лише починає запроваджувати ризик-орієнтований підхід у систему протидії ВК/ФТРЗ, важливим є узагальнення міжнародного досвіду у цій сфері з метою подальшої імплементації міжнародних стандартів FATF.

Теоретичні засади фінансового моніторингу, практичні аспекти впровадження механізмів протидії ВК/ФТРЗ досліджували сучасні вітчизняні і зарубіжні учені: О. В. Акімова, Ж. О. Андрійченко, Р. О. Баранов, О. М. Ващенко, С. С. Гасанов, Т. І. Єфименко, О. В. Льєва, С. О. Дмитров, Я. Х. Занг (Y.H. Zhang), В. М. Каднічанська, Л. М. Кобилянська, М. В. Колдовський, О. Є. Користін, Я. В. Ксу (Y.-W. Xue), О. О. Куришко, Л. Л. Лазебник, К. Д. Левківська, О. В. Меренкова, Т. А. Медвідь, Н. Омар (N. Omar), Р. Отман (R. Othman), О. М. Петрук, Т. О. Ромась, Х. С. Селамат (H. S. Selamat), З. Хамін (Z. Hamin), М. І. Худокормова, О. В. Черевко, Д. В. Шиян та ін.

При цьому значну увагу приділено розкриттю міжнародних стандартів і досвіду у сфері протидії ВК/ФТРЗ [67; 83; 185; 192; 214; 259; 375]. Так, О. В. Акімовою [67] досліджено окремі інструменти внутрішнього фінансового моніторингу і визначено типології, які повинні використовуватися в фінансових установах згідно з рекомендаціями міжнародних організацій. У роботі [83] викладено досвід країн світу щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також виявлено особливості моделей національних систем фінансового моніторингу. У [214], крім цього, визначено напрями використання світового досвіду в процесі реформування системи фінансового моніторингу в Україні. О. М. Петрук, К. Д. Левківська [259] визначили тенденції розвитку системи протидії ВК/ФТ у світовому аспекті, Д. В. Шиян [375] відслідкував еволюцію стандартів FATF та їх останні зміни, а у роботі [192] подано порівняльну характеристику банківських систем країн у розрізі боротьби з відмиванням

грошей. Л.М. Кобилянською [185] зроблено акцент на досвіді організації підрозділів фінансового моніторингу та заходах протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Майже усі перераховані праці стосуються аналізу зарубіжної практики протидії відмиванню коштів, у той час як досвід застосування країнами ризик-орієнтованого підходу залишився поза увагою учених.

Розвитку системи оцінювання та управління ризиками, пов'язаними з ВК/ФТ, присвятили свої дослідження Ж. О. Андрійченко [74], С. О. Дмитров, О. В. Меренкова, Т. А. Медвідь, О. М. Ващенко [146], Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, О. Є. Користін [157], Я. Х. Занг (Y.-H. Zhang), Я. В. Ксу (Y.-W. Xue) [64], В. М. Каднічанська, Т. О. Ромась [174], Л. Л. Лазебник [218], М. І. Худокормова [365], О. В. Черевко [369] та ін.

Ж. О. Андрійченко [74] визначено місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг та застосовано системний підхід до управління ними, у монографії [146] запропоновано методика експрес-оцінки внутрішньобанківських ризиків використання послуг банків та їх підрозділів для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму, колективом авторів [157] розроблено підхід до оцінювання ризиків у сфері антилегалізаційного стримування, у роботі [64] здійснено оцінювання та визначення рівнів ризиків клієнтів стосовно відмивання коштів у межах реалізації ризик-орієнтованого підходу. О. В. Черевко [369] обґрунтовано критерії ризику використання банку для легалізації злочинних доходів, порядок його оцінювання та заходи обмеження або зниження, Л. Л. Лазебник [218] визначено напрями розвитку бізнес-процесів у банку з точки зору комплаєнс-ризиків. Дещо з іншої позиції розглянуто ризик-орієнтований підхід В. М. Каднічанською і Т. О. Ромась [174], які доповнили класифікацію ризиків у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, за рахунок виділення груп ризиків сприяння «відмиванню» доходів працівниками банку.

Попри наявність різних підходів та методик оцінки й управління ризиками в системі фінансового моніторингу, слід зазначити, що вони

переважно стосуються ризиків відмивання коштів з використанням банківських установ. Питання застосування ризик-орієнтованого підходу для протидії фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, а також оцінювання ефективності ризик-орієнтованого підходу та запровадження його положень у вітчизняну практику залишаються поки що практично не дослідженими.

Виходячи з цього, необхідним є узагальнення ключових змін міжнародних стандартів FATF, аналіз застосування країнами ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні протидії ВК/ФТРЗ, систематизація положень управління ризиками ВК/ФТРЗ у зарубіжній практиці.

Рекомендації FATF є основою для всіх країн у досягненні загальної мети – блокувати відмивання коштів, фінансування тероризму й фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації передбачають: заходи, які країни повинні застосовувати в карному судочинстві й правових системах; запобіжні заходи, що вживаються фінансовими установами, спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу і професіями; заходи, що гарантують прозорість власності юридичних осіб і утворень; заснування компетентних органів з відповідними функціями, повноваженнями й механізмами взаємодії; заходи щодо співробітництва з іншими країнами [232].

Зміни стандартів FATF стосуються наступного:

1. Ризик-орієнтований підхід: FATF запровадив ризик-орієнтований підхід, який дасть можливість країнам і фінансовим установам розподіляти свої ресурси більш ефективно. Країнам необхідно чітко розуміти ризики відмивання грошей і фінансування тероризму, під які вони підпадають, і адаптувати свої системи протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ) з урахуванням природи цих ризиків, передбачивши посилені заходи в тих випадках, коли ризики перевищують припустиму межу застосування спрощених заходів при знижених ризиках. Цілеспрямовано організований ризик-орієнтований підхід означає, що система ПВК/ФТ буде більш ефективною.

2. Прозорість: недостатність прозорості відносно володіння й контролю з боку юридичної особи або відносно сторін електронних грошових переказів піддає вразливості ці процеси щодо зловживань із боку злочинних елементів і терористів. FATF підсилив прозорість вимог у цій сфері. Це означає наявність вимоги про доступність достовірної інформації про бенефіціарне володіння й контроль над фінансовими установами, трастами й іншими юридичними особами. Це також означає, що посилення прозорості, проведене на глобальному рівні, ускладнить діяльність злочинців і терористів.

3. Міжнародне співробітництво: з урахуванням зростаючої глобалізації загроз відмивання грошей і фінансування тероризму FATF також розширив межі й підсилив застосування механізмів взаємодії між правоохоронними органами. Переглянуті Рекомендації передбачають більш ефективний обмін інформацією з метою проведення розслідувань, здійснення нагляду й винесення обвинувачення.

4. Операційні стандарти: Рекомендації FATF значно розширилися стосовно питань правоохоронних органів і підрозділів фінансової розвідки. За результатами перегляду уточнена роль і функції операційних агентств, відповідальних за протидію відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, передбачена низка технік проведення розслідувань і повноважень, які їм необхідні, наприклад, одержання й аналіз фінансової інформації про кримінальні рахунки й операції, які викликають підозру.

На думку [375, с. 319], найважливішими нововведеннями міжнародних стандартів FATF 2012 року є такі: оцінка ризиків та застосування підходу, заснованого на управлінні ризиками; інтеграція в міжнародні стандарти заходів, спрямованих на протидію фінансуванню тероризму; встановлення цільових фінансових санкцій за розповсюдження зброї масового знищення.

Для перевірки належності виконання країнами міжнародних стандартів розроблена та у лютому 2013 р. прийнята Методологія з оцінки відповідності ним та ефективності систем протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Методологія стосується двох складових оцінки впровадження міжнародних стандартів FATF:

1) технічна відповідність; 2) результати, індикатори, дані та інші фактори, що використовуються для оцінки ефективності їх впровадження.

Технічна відповідність є компонентом Методології, яка відповідає за впровадження конкретних вимог FATF, включаючи законодавчу базу та обов'язкові правозастосовні заходи; існування, повноваження та процедури правоохоронних органів. Вона не включає конкретні вимоги щодо стандартів, які стосуються ефективності. Вони оцінюються окремо, через компонент ефективності Методології [39].

Існує чотири ступеня технічної відповідності: відповідає (відсутні недоліки), переважно відповідає (є лише незначні недоліки), частково відповідає (існують помірні недоліки) та не відповідає (існують значні недоліки).

Ефективність – це ключовий компонент в оцінці ступеня відповідності країни міжнародним стандартам FATF. Процес оцінки повинен розглядати оцінку ефективності рівною мірою з оцінкою технічної відповідності. Оцінка ефективності спрямована на посилення уваги FATF до результатів і визначення, якою мірою національна система ПФК/ФТ досягла цілей міжнародних стандартів FATF, та виявлення системних недоліків. Це дозволить країнам приділити пріоритетну увагу заходам поліпшення своєї системи. Для цілей Методології ефективність визначається як «ступінь досягнення певних результатів» [39]. У контексті ПВК/ФТ ефективність – це ступінь, з яким фінансові системи та економіки зменшують ризики та загрози відмивання коштів та фінансування тероризму, а також борються з фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення.

Для оцінки ефективності FATF прийняла підхід, орієнтований на ієрархію певних результатів. На найвищому рівні, мета впровадження заходів ПВК/ФТ оцінюється як «Фінансові системи та економіка в цілому захищені від загрози відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, тим самим забезпечено підвищення прозорості фінансової системи і сприяння безпеці та захищеності». Для правильного балансу між загальним розумінням ефективності системи ПВК/ФТ країни та детальною оцінкою того, як позитивно її компоненти функціонують,

FATF оцінює ефективність, переважно базуючись на одинадцяти «Безпосередніх результатах». Кожен з них представляє одну з ключових цілей, яку ефективна система ПВК/ФТ повинна досягти.

Для кожного Безпосереднього результату є чотири можливі рейтинги ефективності, засновані на рівні розкриття основних питань та характеристик: високий рівень ефективності (ступінь досягнення Безпосереднього результату високий, необхідно здійснити незначні удосконалення); значний рівень ефективності (ступінь досягнення Безпосереднього результату значний, необхідно здійснити помірні удосконалення); середній рівень ефективності (Безпосередній результат досягнуто лише деякою мірою, необхідно здійснити значні удосконалення) та низький рівень ефективності (ступінь досягнення Безпосереднього результату незначний, необхідно здійснити фундаментальні удосконалення).

Безпосередній результат 1: «Ризики відмивання коштів та фінансування тероризму усвідомлюються і, за необхідності, здійснюється координація дій на національному рівні з метою ПВК/ФТРЗ» відображає ефективність ризик-орієнтованого підходу, а індикатор R1 характеризує технічну відповідність вимогам FATF щодо використання цього підходу, тобто Рекомендації 1 «Оцінка ризиків та застосування підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків». Отже, ці два індикатори характеризують застосування у країні ризик-орієнтованого підходу з двох позицій: технічної відповідності та ефективності.

За результатами 4-го раунду оцінки відповідності міжнародним стандартам FATF (Рекомендації 1) та ефективності систем ПВК/ФТ, проведеного у 31 країні, авторами зроблено висновок про переважно часткову відповідність міжнародним стандартам та середню ефективність систем ПВК/ФТ стосовно застосування ризик-орієнтованого підходу – 42 % країн характеризуються такими рівнями (рис. 1.1).

Як видно з рис. 1.1, жодна з країн, які підлягали оцінюванню, не мають високого рівня ефективності ризик-орієнтованого підходу. Разом із цим, Іспанія повністю відповідає, а Бельгія, Канада, Італія, Малайзія, Сінгапур, Швейцарія переважно відповідають конкретним вимогам FATF стосовно Рекомендації 1, включаючи законодавчу базу,

повноваження та процедури правоохоронних органів; у цих країнах встановлено значний рівень ефективності досягнення цілей системи ПВК/ФТ у сфері ідентифікації та управління ризиками.

Рівень ефективності за Безпосереднім результатом 1	Високий рівень				
	Значний рівень		США, Австралія	Бельгія, Канада, Італія, Малайзія, Сінгапур, Швейцарія	Іспанія
	Середній рівень		Австрія, Бангладеш, Вірменія, Коста-Ріка, Туніс, Гондурас, Фіджі, Норвегія, Ямайка, Самоа, Сербія, Шрі-Ланка, Тринідад і Тобаго	Куба, Гватемала, Швеція	
	низький рівень	Бутан, Ефіопія, Уганда, Вануату, Зімбабве	Угорщина		
		Не відповідає	Частково відповідає	Переважно відповідає	Відповідає

Технічна відповідність Рекомендації 1 (R1)

Рис. 1.1. Розподіл країн за результатами оцінки країнами застосування ризик-орієнтованого підходу у ПВК/ФТ (складено на основі даних [7])

Слід зазначити, що не зважаючи на відсутність чіткої взаємозалежності між технічною відповідністю та ефективністю, країни, які частково відповідають вимогам FATF, характеризуються в основно-

му середнім рівнем ефективності (їм слід здійснити значні удосконалення системи ПВК/ФТ), а у країн, що не відповідають Рекомендації 1 (Бутан, Ефіопія, Уганда, Вануату, Зімбабве), присутній низький рівень ефективності, що вимагає здійснення фундаментальних удосконалень системи ПВК/ФТ. У той же час, країни, які мають помірні недоліки у законодавчій базі та правозастосовних заходах, все ж можуть досягти значного рівня ефективності ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії ПВК/ФТ, як це продемонстрували США та Австралія.

Вимоги міжнародних стандартів FATF щодо фінансування розповсюдження зброї масового знищення представлено Рекомендацією 7 («Цільові фінансові санкції за розповсюдження зброї масового знищення»). У контексті оцінки ефективності, всі вимоги, пов'язані з фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, включені в Результат 11, за винятком національного співробітництва та координації, які входять в Безпосередній Результат 1 [39].

На рис. 1.2 подано результати оцінки відповідності країн міжнародним стандартам FATF стосовно протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

У сфері ефективності систем протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення найвищий рівень мають США, значним рівнем характеризуються Австралія, Швейцарія (законодавство яких повністю відповідає вимогам Рекомендації 7), а також Сінгапур, Бангладеш, Австрія, Італія, Вірменія. Слід відзначити, що 14 країн (45,2%) з тих, які підлягали оцінюванню, мають низький рівень ефективності досягнення цілі, пов'язаної з протидією фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що додатково підкреслює важливість розроблення дієвих заходів усіма країнами.

В Україні з 27 березня по 8 квітня 2017 року проводилася оцінка національної системи ПВК/ФТРЗ Комітетом експертів Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму MONEYVAL, результати якої планується прийняти на Пленарному засіданні FATF у поточному році.

Рівень ефективності за Безпосереднім результатом П1

Високий рівень			США	
Значний рівень		Австрія, Італія, Вірменія, Швеція	Сінгапур, Бангладеш	Австралія, Швейцарія
Середній рівень		Бельгія, Іспанія, Норвегія, Малайзія, Гватемала, Угорщина	Канада, Куба	
Низький рівень	Бутан, Ефіопія, Уганда, Вануату, Зімбабве, Коста-Ріка, Туніс, Фіджі, Самоа, Сербія, Шрі-Ланка, Тринідад і Тобаго	Гондурас, Ямайка		
	Не відповідає	Частково відповідає	Переважно відповідає	Відповідає

Технічна відповідність Рекомендації 7 (R7)

Рис. 1.2. Розподіл результатів оцінки країнами ефективності систем протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (складено на основі даних [7])

Першу Національну оцінку ризиків (НОР) ВК/ФТ проведено в Україні у 2016 р., за результатами якої виявлені ключові ризики та визначено їх рівні (табл. 1.1, складено на основі даних [166]).

Таблиця 1.1. Ризики національної системи ПВК/ФТ

Рівень ризику	Характеристика ризику
Високий	Низький рівень доходів населення; недостатнє матеріально-технічне забезпечення підрозділу фінансової розвідки (ПФР); низька заробітна плата персоналу ПФР; низький рівень довіри до фінансової системи; неосучаснена (неефективна) система аналізу інформації про підозрілі фінансові операції; неефективна система розслідування матеріалів ПФР; невідповідність міри покарання тяжкості злочинів ВК/ФТ; відсутність правового регулювання діяльності деяких представників визначених нефінансових установ та професій (ВНУП); прояви тероризму та сепаратизму
Значний	Прогресування політичного ризику та політичної нестабільності; неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій національних публічних діячів; неефективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними; неналежне виявлення та неналежне нівелювання чинників тінізації та офшоризації фінансової системи; високий обіг готівки; відтік фінансового капіталу з країни; недостатньо ефективні заходи компетентних органів у протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму; невідповідність організаційно-правової форми Навчально-методичного центру ДСФМУ вимогам Закону; недостатня взаємодія правоохоронних органів з ПФР; неефективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПФК/ФТ; неефективне розслідування злочинів ВК; неефективне розслідування злочинів організованої злочинності (ОЗ); неефективне розслідування податкових злочинів; неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів; неподання ВНУП інформації про підозрілі фінансові операції; використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ; зростання організованої злочинності; недостатність кадрів та ресурсів для ефективного здійснення нагляду; неефективне розслідування терористичних злочинів; ВК/ФТ через дистанційні послуги; недостатній рівень розуміння ризиків ВК/ФТ; неможливість перевірити представниками ВНУП інформації, що надається клієнтом
Помірний	Недосконала система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій; непрозоре фінансування політичних партій; недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ; відсутність секторальної оцінки ризиків СПФМ у сфері ПВК/ФТ; здійснення ВК/ФТ через гральний бізнес

Рівень ризику	Характеристика ризику
Незначний	Неповна імплементація в національне законодавство положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом

Високий та значний рівні ризику в основному пов'язані із загальною та державною складовими. За результатами НОР виявлено наступні загрози для приватного сектору: загроза використання новітніх технологій для ВК/ФТ; загроза не виявлення підозрілих фінансових операцій. Обидві з перерахованих загроз безпосередньо пов'язані з фінансовою системою. Важлива роль у їх мінімізації належить оцінюванню ризиків ВК/ФТ у банківському секторі. З огляду на це, доцільним є систематизація міжнародного досвіду у цій сфері (табл. 1.2) для розвитку ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні ПВК/ФТ в Україні.

Таблиця 1.2. Використання країнами ризик-орієнтованого підходу у банківському секторі для протидії ВК/ФТ (складено на основі [53])

Країна	Основні положення ризик-орієнтованого підходу
Австралія	Використання ризик-орієнтованого підходу при здійсненні нагляду за діяльністю банківського сектора на рівні банківських груп. Фактори, що враховуються при визначенні ризиків ВК/ФТ: 1) здійснення діяльності групою установ в сегменті, що визначений як основний або істотний канал ВК; 2) схильність групи фінансових установ до ризиків ВК/ФТ.
Німеччина	Оцінка потенційно ризикової ситуації на основі п'яти критеріїв ризику (місцезнаходження, масштаб діяльності, структура продукту, структура клієнтської бази, структура каналів надання) та складання рейтингу за кожним критерієм.2. Оцінка якості запобіжних заходів у сфері ПВК/ФТ.

Країна	Основні положення ризик-орієнтованого підходу
Нідерланди	Аналіз ризиків, що стосуються цілісності і бездоганності установ, на макро-, мезо- і мікро- рівнях. Виявлення ризиків на основі: 1) використання типологічних досліджень, розвідувальної інформації, даних міжнародних та національних комітетів та інших наглядових органів, які займаються питаннями попередження ВК/ФТ; 2) використання інформації, отриманої за підсумками виїзних наглядових перевірок; 3) моніторинг інформації з відкритих джерел. Аналіз ризиків на основі визначення їх ступеня (враховуються фактори географічної зони діяльності, клієнтської бази, продуктів та каналів їх надання) та визначення рівня заходів контролю ризиків (належне функціонування служби контролю, ефективність виконання вимог, якість запобіжних заходів).
США	Оцінка наявності у фінансових установ належної політики та процедур, розроблених з урахуванням їх ризиків, пов'язаних з ВК/ФТ, та ступеня деталізації інформації, що міститься у їх повідомленнях.
Південно-Африканська Республіка	Центральний банк вимагає від банків проведення власної оцінки ризиків ВК/ФТ та здійснює перевірку правильності такої оцінки. Здійснюється розподіл діяльності установи, її продуктів, географічного розташування та типів клієнтів на категорії високого, середнього та низького ризику. Визначаються можливі зміни в режимі ПВК/ФТ.
Сінгапур	Модель оцінки ризиків за двома індикаторами:1) вплив – розглядається вплив фінансової установи на фінансову систему країни у разі, якщо така установа буде відчувати фінансові або інші труднощі;2) ризик – розглядаються види ризиків, можливості установи щодо їх контролю, ефективність системи управління ризиками, достатність фінансових ресурсів для поглинання збитків і збереження фінансової стійкості. При оцінці ризиків враховуються зв'язки між різними групами, а також між фінансовими установами і її залежними організаціями.

Узагальнюючи викладені у табл. 1.2 положення ризик-орієнтованого підходу у банківському секторі для протидії ВК/ФТ, можна визначити доцільні напрями для використання у вітчизняній системі банківського нагляду:

1. Врахування фактору пов'язаності банківських установ між собою та з клієнтами при виявленні ризиків ВК/ФТРЗ.

2. Проведення аналізу ризиків, що стосуються надійності банківських установ, на макро-, мезо- і мікро- рівнях.

3. Здійснення оцінки банківськими установами ризиків ВК/ФТРЗ на основі співставлення їх ступеня та рівня заходів їх контролю.

4. Створення банківськими установами власних систем оцінки ризиків ВК/ФТРЗ та розроблення ними належної документальної політики та процедур, з урахуванням їх ризиків.

Це буде сприяти підвищенню ефективності імплементації ризик-орієнтованого підходу у вітчизняну систему протидії ВК/ФТРЗ.

Викладене вище надало можливість зробити наступні висновки.

1. Ключові зміни міжнародних стандартів FATF здійснені у відповідь на загострення загроз глобальній безпеці і стосуються: 1) введення ризик-орієнтованого підходу у систему протидії ВК/ФТ; 2) введення Рекомендації 7 щодо протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 3) посилення уваги до заходів протидії фінансуванню тероризму.

2. Оцінка ефективності застосування у 31 країнах ризик-орієнтованого підходу у сфері ПВК/ФТРЗ на основі співставлення ступеня технічної відповідності Рекомендації 1 («Оцінка ризиків та застосування підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків») та досягнутого рівня ефективності за Безпосереднім результатом 1 («Ризики відмивання коштів та фінансування тероризму усвідомлюються і, за необхідності, здійснюється координація дій на національному рівні з метою ПВК/ФТРЗ») продемонструвала переважно часткову технічну відповідність (існують помірні недоліки) та середній рівень ефективності (результат досягнуто лише деякою мірою, необхідно здійснити значні удосконалення) систем ПВК/ФТРЗ. При цьому 29 % досліджених країн мають значний рівень досягнення цілей стосовно управління ризиками; 51,6 % – середній рівень; 19,4 % – низький рівень.

3. Для мінімізації загроз ВК/ФТРЗ з боку фінансової системи узагальнено міжнародний досвід застосування ризик-орієнтованого підходу у банківському секторі. Запропоновано враховувати у вітчизняному банківському нагляді фактор пов'язаності фінансових установ при оцінюванні ризиків ВК/ФТРЗ; здійснювати аналіз ризиків

діяльності банків на макро-, мезо- і мікро- рівнях; в процесі оцінки ризиків враховувати не лише їхній ступінь, а й рівень ефективності заходів управління ними; розробляти у банках власну систему оцінювання ризиків ВК/ФТРЗ.

Оскільки проведена оцінка ефективності систем протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за Рекомендацією 7 та Безпосереднім результатом 11 підтвердила наявність значних загроз (45,2 % оцінених країн мають низький рівень ефективності), подальші дослідження можуть бути пов'язані з розвитком підходів до ідентифікації таких загроз і розробленням заходів щодо їх попередження та нейтралізації.

1.5. Узагальнення рекомендацій розроблення концепції формування ризик-орієнтованої системи протидії ВК/ФТРЗ

Запровадження відповідно до законодавства України [303] ризик-орієнтованого підходу до суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) та формування ризик-орієнтованої системи протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення є необхідною вимогою міжнародних стандартів FATF [233].

За міжнародними стандартами FATF з боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення (2012) [331] політика та координація в сфері протидії «відмиванню» коштів та фінансуванню тероризму у першій рекомендації (стандарту) стосується оцінки ризиків та застосування підходу, що ґрунтується на оцінці ризику. Необхідно оцінити наскільки країна усвідомлює свої ризики «відмивання» коштів, а надалі формує національну політику та заходи з протидії цим діям.

Відмивання коштів (ВК), фінансування тероризму (ФТ) та фінансування розповсюдження зброї масового знищення (РЗ) є значними загрозами глобальній безпеці та цілісності фінансової системи, на